

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220, Zeist

B. TELDER — BILTHOVEN

Hemelburgers op aarde

■ EEN ROMEINSE KOLONIE IN EEN GRIEKSE WERELD

Philippi was een stad in Macedonië gelegen. Ze wordt in Hand. 16 : 20 een (Romeinse) kolonie genoemd, omdat het grootste deel van de daar woonachtige mensen van Latijnse afkomst was en de Latijnse taal sprak.

Deze burgers waren afstammelingen van romeinse soldaten en oud-gedienden, die zich daar enkele tientallen jaren vóór Christus' geboorte gevestigd hadden.

Vandaar dat Philippi een uitgesproken romeins karakter droeg. Ze werd wel het Rome van het Oosten genoemd. En omdat de stad gelegen was aan de grote heirweg die van Rome naar Klein-Azië liep (de Via Ignatia), bestond er een levendig verkeer met de keizerlijke residentie.

De Christgelovigen begrepen dan ook heel goed, hoe men als inwoners van een Griekse stad, als kolonisten, toch tot een andere burgerstaat kon behoren en als zodanig ook andere burgerrechten kon bezitten. Hun wóónplaats was Griekenland, maar hun politeuma, hun burgerstaat, was Romeins, en zó stonden ze als romeinse burgers te Rome in de burgerlijke stand geregistreerd. Paulus moet op dat kolonist-zijn gezinspeeld hebben, toen hij in zijn brief aan de Christenen in Philippi (3 : 20) schreef, dat zij wel op aarde hun bepaalde woonplaats

hadden, maar goed moesten weten dat hun politeuma, hun burgerstaat, hun burgerlijke stand in de hemelen was: 'Want wij zijn burgers van een rijk in de hemelen, waaruit wij ook de Heer Jezus Christus verwachten.

■ KOLONISTEN VAN HET KONINKRIJK DER HEMELN

Wij leven heel concreet in déze wereld op de plaats waar de HERE ons heeft gesteld. God heeft deze aarde met al haar scheppingsheerlijkheid en scheppingsrijkdommen ons tot een woonplaats gegeven. Maar we zullen niet vergeten dat ons politeuma, onze burgerlijke stand, in de hemelen is.

In de hemel resideert Christus als onze Koning en Heer. Onze namen staan ook in de hemelen opgeschreven. Wij zijn Christus' wettige onderdanen. Wij mogen onder Zijn machtige bescherming staan. Wij mogen ons altijd op Hem beroepen, op onze Kurios, onze machtige Heer. Zoals Paulus op grond van zijn politeuma zich eenmaal tegenover zijn joodse vijanden en vervolgers op de Romeinse keizer te Rome beroepen heeft, zo mogen wij ónze rechtszaken in de hand van ónze Kurios, ónze Heer, overgeven.

Wat men ons hier op aarde ook zou willen aandoen, en wat ons hier op aarde zou kunnen treffen: Christus is onze Behouder en Hij zal zijn verdruchte burgers, de kinderen van het Koninkrijk, eenmaal volkomen rechtdoen.

■ STAND HOUDEN

Maar dan zullen we hier in deze wereld als burgers van het Godsrijk ook onze roeping en verantwoordelijkheid hebben te verstaan. Het hemelse burgerrecht zal in onze christelijke levenswandel openbaar moeten komen. Hoe zullen we anders ook tot zegen van anderen kunnen zijn?

Paulus spreekt over dat politeuma, die burgerlijke stand, in het vermanend deel van zijn brief, waarin hij de Christgelovigen in Philippi nadrukkelijk opwekt: 'Weest allen mijn navolgers, vrienden, en ziet op hen die evenzo wandelen, gelijk jullie óns tot voorbeeld hebt. Want velen gedragen zich niet als kinderen van het Koninkrijk. Velen leiden een leven — ik kan er niet anders dan met tranen over spreken — als vijanden van het kruis van Christus. Ze zijn aardsgezind. Anders gezegd: ze zijn hun burgerlijke staat vergeten, hun rijksadelendom. Ze willen geen kruisdragers zijn. Ze zijn vijanden van het kruisdragen. Ze schamen zich het Evangelie van het Koninkrijk. En op die manier staan ze ook de komst van het Koninkrijk in de weg, juist door hun christelijke levenswandel.

Denkt toch aan uw roeping, zegt Paulus.

Vergeet uw politeuma niet.

Dat moeten we als medeburgers van de heiligen ook elkaar maar blijvend voorhouden. We vormen toch een aparte gemeenschap in deze wereld? En dat moet toch op allerlei wijze uitkomen?

Wij mogen rijkskinderen zijn. Wij mogen het merk- en het veldteken van Christus dragen. Wij mogen ons leven in dienst van onze Heer stellen. En dat alles vreugdevol en dankbaar.

Midden in de wereld en midden in het leven overal waar de Heer ons een taak en plaats geeft. Als arbeider in de fabriek, als bedrijfsleider in een zaak, als soldaat of officier, als huisvrouw of verpleegster, hoe ook en waar ook, maar... burger van een rijk in de hemelen! Bovenal verblijd dat onze namen daar, in de hemelen staan opgetekend.

KERKELIJK Leven

De wet op kerkgenootschappen*)

(Wet van 10 september 1853, S. 102, tot regeling van het toezicht op de onderscheidene kerkgenootschappen)

Deze titel belooft meer dan hij geeft, want het artikel handelt in hoofdzaak over het onder ons meest bekende eerste artikel van de wet van 1853. De wet heeft niet veel om 't lijf, zij is een typische gelegenheidswet¹⁾, die de aanleiding tot haar ontstaan vond in de April-beweging die in genoemd jaar onrust had doen ontstaan tengevolge het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland, en met name door de wijze waarop dit door de paus was afgekondigd. „Het was een wet van geven en nemen, zonder vaste lijn, maar haar doel, kalmering der gemoederen, heeft zij wel bereikt.”, zo leest men in het bekende Handboek van het Nederlandse Staatsrecht van Van der Pot-Donner²⁾.

Artikel 1 van de wet stelt voorop dat aan alle kerkgenootschappen de volkomen vrijheid is en blijft verzekerd alles wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hun eigen boezem betreft, te regelen. Dit lijkt een hele verbetering, vergeleken bij 1816, in welk jaar Koning Willem I een algemeen reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk vaststelde en aldus aan de gereformeerde kerken uit de tijd der Republiek een nieuwe naam en een landelijke inrichting oplegde.³⁾

Artikel 1 vervolgt in het tweede lid:

De bepalingen betreffende de inrichting en het bestuur worden, voor zoeveel zij niet reeds aan Ons bekend zijn gemaakt, binnen eene maand na de afkondiging dezer wet, door de bestuurders of hoofden der kerkgenootschappen aan Ons medegedeeld. Nieuw te maken bepalingen worden mede vóór of bij het in werking treden daarvan, op gelijke wijze te Onzer kennis gebracht.

Er is wel aan getwijfeld of de bepaling ook zou gelden voor nieuw ontstane kerken of kerkgenootschappen, maar de praktijk heeft het steeds aangenomen. Er moet dus een mededeling worden gedaan door „de bestuurders of hoofden der kerkgenootschappen” aan Hare Majesteit de Koningin; tot 1866 werd de ontvangst daarvan bevestigd bij Koninklijk besluit, sindsdien bij eenvoudig schrijven van de minister van justitie.

Het heeft in ons land veel hoofdbrekens gekost uit te maken wat onder een „kerkgenootschap” moest worden verstaan. Aan te nemen is dat ingeval van een gereformeerde kerk, hoe die ook wordt aangeduid, de mededeling aan H.M. de Koningin moet worden gedaan door de kerkeraad. Daarmede was aan het voorschrift van de wet voldaan.

Na de vereniging in 1892 heeft de generale synode van de gereformeerde kerken een lijst samengesteld van alle in de synode vertegenwoordigde kerken. De kerken waren provinciegewijs alfabetisch gerangschikt en genummerd; werd een nieuwe kerk geïnstitueerd dan was de gewoonte dat deze kerk van haar bestaan kennis gaf aan H.M. de Koningin, de classis berichtte dan door tussenkomst van de deputaten der generale synode voor corres-

*) Prof. Van Wijk was zo vriendelijk voor Opbouw een artikel te schrijven over de Wet op de Kerkgenootschappen van 1853. Deze wet is met name in de stukken van en de discussies op het laatst gehouden Kerkelijk Convent aan de orde geweest. Door dit artikel kunnen gegadigden precies aan de weet komen in hoeverre de kerken met deze wet te maken hebben. We zijn prof. Van Wijk dankbaar voor zijn bijdrage. Red.

¹⁾ Zie J. Schokking, Historisch-Juridische Schets van de Wet van 10 September 1853, tot regeling van het toezicht op de onderscheidene Kerkgenootschappen. (Staatsblad No. 102), dissertatie Amsterdam 1894, p. 303.

²⁾ 8ste druk. p. 449.

³⁾ Van der Pot-Donner, t.a.p. p. 448.

pondentie met de Hoge Overheid dat deze kerk gerangschikt kon worden onder een aangegeven opvolgend nummer van de bekende lijst; deze mededeling vond plaats aan de minister van justitie, evenals die van opheffing, combinatie tot één kerk en eventuele afsplitsing.

Na een vereniging loopt zulk een procedure uiteraard eenvoudiger dan na een splitsing of afscheiding, waarbij gebruikelijk is dat beide partijen de pretentie voeren de wettige voortzetting van de oorspronkelijke, ongedeelde, kerk te zijn. Dit heeft wel tot moeilijkheden op het departement van justitie geleid bij de aanmelding van vrijgemaakte kerken na 1944.⁴⁾

Later bleken deze moeilijkheden te vervallen toen men op het departement tot de conclusie kwam dat de wet eigenlijk helemaal geen plaatsing op een lijst verlangde, zodat er tussen de aanmeldingen eigenlijk geen „concurrentie” behoefte te worden gezien. Dr C. J. Verplanke deelt in zijn dissertatie „Subsidiëring van de kerkenbouw” van 1963 op p. 74 mede dat men ten departemente sinds enkele jaren het systeem van de chronologische lijst heeft losgelaten en het dossierstelsel heeft ingevoerd, waarbij van iedere binnengekomen mededeling de ontvangst aan de inzender wordt bevestigd zonder dat een lijstnummer wordt verstrekt. Met betrekking tot de inboeking in de departementale dossiers past in beginsel volkomen lijdelijkheid, aldus Dr Verplanke. „In geen geval mag de regering deze achterwege laten, bijv. omdat zij de juistheid van de door het kerkgenootschap gevoerde pretentie betwist...”.

Men kan uit het vorenstaande begrepen hebben dat de wet van 1953, althans haar artikel 1, niet veel om het lijf heeft. Wat is het rechtsgevolg van de aanmelding van een kerk bij de koningin? Heel weinig. In elk geval niet dat de kerk dáárdóór rechtspersoonlijkheid verkrijgt. Algemeen is aanvaard dat kerken en zelfstandige onderdelen daarvan van rechtswege rechtspersoonlijkheid bezitten, gelijk nu ook is bepaald in artikel 2.1.2 van het nieuwe Burgerlijke Wetboek. (Reeds vastgesteld, maar nog niet in werking getreden.) „Van rechts wege” wil zeggen: door het enkele feit van het bestaan van de kerk (of haar zelfstandige onderdeel), zonder dat er nog iets aan hoeft te gebeuren van overheidswege; met name is op kerken dus niet toepasselijk de wet van 1855 betreffende vereniging en vergadering die bepaalt dat **verenigingen** slechts rechtspersoonlijkheid verkrijgen na erkenning door de Koningin. (Dit preventieve toezicht zal trouwens ook t.a.v. verenigingen bij de invoering van het desbetreffende boek van het nieuwe B.W., naar te verwachten is, vervallen.)

Voor de toepasselijkheid van de Wet premie kerkenbouw maakt het trouwens ook niets uit of een kerk zich volgens de wet van 1853 heeft aangemeld, al zou oppervlakkige lezing even het tegendeel kunnen doen vermoeden.⁵⁾

Een rechtsgevolg doet zich wel voor als artikel 25 van de wet op de grondbelasting van 1870 verklaart in het eerste lid dat geen belastbare opbrengst in de kadastrale leggers wordt opgenomen voor (o.m.) de gebouwen, uitsluitend dienende tot openbare eredienst, en de ambtswoningen van voor de vaste openbare eredienst aangestelde godsdienstleraars en verdere diennaars, en wanneer dan het tweede lid verklaart dat deze bepaling alleen van toepassing is indien de eigendommen toebehoren aan kerkgenootschappen, wier bestuurders of hoofden voldaan hebben aan het voorschrift van art. 1 der wet van den 10 september 1853 S. 102. Men kan zeggen dat dit een afwijking is van de bij ons geldende gedachten, zelfs zou men kunnen stellen dat het zich niet verdraagt met artikel 182 van de grondwet, dat alle kerkgenootschappen in het Rijk gelijke bescherming verleent.

Rest tenslotte de vraag of er op niet-nakoming van de verplichting tot aanmelding een sanctie bestaat? Strikt genomen wel: artikel 9 van de wet van 1853 zegt in een algemene bepaling dat hij die aan deze wet niet voldoet, hare voorschriften overtreedt, of elders dan art. 167 (thans 184) der Grond-

⁴⁾ Mr. J. J. Boasson, Nederlands Bestuursrecht, II (bijzonder deel), 1953 p. 148.

⁵⁾ C. J. Verplanke, Subsidiëring van de kerkenbouw, dissertatie Vrije Universiteit, 1963 p. 76.

wet toelaat de openbare godsdienst uitoefent, wordt verklaard „in strijd met de wet te hebben gehandeld”.

Dit vonnis wordt uitgesproken door de burgerlijke kamer van de arrondissementsrechtbank, bij recidive kan de strafkamer van die rechtbank met o.m. gevangenisstraf van één maand tot twee jaren straffen.

Maar deze sanctiebepaling is van een algemeen karakter als gezegd, en ik geloof niet dat zij ooit op overtreding van artikel 1 is toegepast; wel zijn daarop gebaseerd rechterlijke reacties op overtreding van het z.g. processieverbod waarop artikel 9, boven geciteerd, ook doelde. De wet van 1853 stelt geen sanctie op het processieverbod zelf, maar op het dragen van het gewaad voor kerkelijke plechtigheden of bij de openbare godsdienst in een kerkgenootschap gebruikelijk buiten gebouwen of besloten plaatsen of daar waar de openbare godsdienstoefening naar het tweede lid van artikel (thans) 184 der Grondwet niet is toegestaan. (art. 6 wet 1853)

En zo zijn we weer een beetje dichterbij de omstandigheden die leidden tot de totstandkoming van de wet op de kerkgenootschappen van 1853.

H. D. van Wijk

☆☆☆

Einde der „Confessionele” partijen?

■ een nieuwe „politieke strategie”

Zoals men weet is er in de laatste jaren een groeiende samenwerking tussen de z.g. „confessionele” partijen tot stand gekomen, d.w.z. tussen de A.R.P., de C.H.U. en de K.V.P.

Er waren vroeger door deze partijen reeds gemeenschappelijke rapporten opgesteld. Bij de verkiezing van 1971 kwamen ze zelfs voor de dag met een gezamenlijk urgentieprogramma.

De verhouding tussen de kamerfracties van deze partijen is voorts, naar gezegd wordt, prima. En in onderscheidene Prov. Staten en gemeenteraden trekt men gezamenlijk op.

Maar dit alles was naar het oordeel van de drie partijleidingen niet meer dan een begin. Er moest een meer duurzame samenwerking komen en een verdere bundeling van krachten en activiteiten.

Daarvoor was evenwel naar het gevoelen der partijbesturen een grote mate van overeenstemming nodig over een „basisfilosofie” waarin de benaderingswijze van de politieke vraagstelling alsook de contouren van de maatschappij waarnaar men streeft worden geschetst.

Over deze zaken hebben vijf kopstukken uit elk van de drie partijen, samen een „Contactraad” vormende, zich uitvoerig beraden. En het resultaat van hun overleg werd neergelegd in een document dat aangeduid wordt met de woorden „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij (Een politieke strategie voor de zeventiger jaren)”¹⁾

Van dit stuk zegt de genoemde „Contactraad” dat het een beperkte opzet heeft.

Het wil nl. niet meer zijn dan een „aanzet voor onze politieke filosofie” en de „typering van onze benaderingswijze van de hoofdproblemen van de zeventiger jaren.” Daarom bevat het geen „nadere concretisering van een werkprogramma.” Slechts op enkele punten heeft de Contactraad zijn ideeën nader toegespitst bij wijze van illustratie, van voorbeeld of om zijn denkrichting te verduidelijken.

Een actieprogramma zal nog moeten volgen.

Daarnaast wil deze nota voorstellen aandragen voor partij-organisatorische consequenties en de politieke eensgezindheid.

Aan de redactie van Opbouw werd, evenals aan vele andere kranten, door de ontwerpers van deze nota gevraagd er over te schrijven.

En daarom gebeurt dat nu.

¹⁾ Deze Contactraad bestaat uit de volgende personen (uit de A.R.P.): mr W. Aantjes, prof. dr B. Goudzwaard, mr W. C. D. Hoogendijk, dr W. de Kwaadsteniet, dr A. Veerman, (uit de C.H.U.): dr E. Bleumink, mr J. L. Janssen van Raay, Jac. Huyssen, drs A. D. W. Tilanus, mr O. W. A. baron Van Verschuier, (uit de K.V.P.): mr F. H. J. J. Andriessen, drs P. J. de Bruijn, W. Nuyens, prof. mr P. A. J. M. Steenkamp, dr ir. D. de Zeeuw.

■ schrijven of niet?

Ik wil eerlijk opbiechten dat ik er wel een poosje over heb nagedacht of ik mij op dit ijs zou wagen.

Er is namelijk een aantal omstandigheden die de vraag doen rijzen of ik daarvoor wel de geschikte man ben.

Om daarmee te beginnen: ik ben geen politikus noch eens politikus' zoon. Ik kan wat de politiek betreft geen hogere pretentie voeren van die van amateur — gelukkig is amateurisme iets anders dan dilettantisme!

Over dit bezwaar kon ik evenwel gauw heenstappen. Want van alle kant wordt ons toegeroepen dat men, als het over politiek gaat, erg gesteld is op „inspraak” van wie ook maar. In het stuk dat we gaan bekijken wordt zelfs van „democratisering der democratie” gesproken. En bij dit alles wordt van geen leeftijdslimiet gerept. Mooier kan het niet. Ik dacht daarom dat ik met de inzet van mezelf maar eens moest proberen na te gaan of deze mooie uitspraken gemeend zijn dan wel of ze behoren tot de „leuzen” die de wereld van de politiek nog al eens hebben verontreinigd.

Maar er is meer. Ik ben een man van zeventig jaar. En dan behoor je bepaald niet meer tot de jeugd. Ook al ben je nog zo jong van hart — en ik meen hoogmoediglijk dat ik dat nog wel een beetje ben — jaartallen liegen niet.

Als ik nu goed geïnformeerd ben willen velen het tegenwoordig in de politiek vooral met de jeugd wagen. Ik kan daar goed inkomen. Want wat vele ouderen er in de laatste jaren van hebben gemaakt is, bij alle waardering, nu niet bepaald om over naar huis te schrijven. En wat vooral belangrijk is: wat de jeugd in de politieke arena te berde brengt is veel simpeler en frisser dan wat je van oudere politieke hoort. Je kunt zo goed merken dat die jongeren in hun denken en spreken niet gehinderd worden door de last van die grondige kennis van zaken welke er oorzaak van is dat je niet zo vlot tot conclusies en soluties komt. En dat ze daarbij ook nog geen hinder hebben van dat typische soort wijsheid dat uitsluitend vrucht is van velerlei, vooral pijnlijke, levenservaring en zich manifesteert in een relativering van ander en eigen inzichten.

Nu beweren sommigen dat de ouderdom in bepaalde opzichten toch ook nog wel enige voordelen heeft. Ik las b.v. een tijd geleden bij een filosoof de opmerking dat je pas ongeveer op je zestigste jaar begint te verstaan wat er in het leven te koop is. Maar op deze voor oudere mensen bijzonder eervolle constatering zette hij onmiddellijk daarna een domper door te verklaren dat nu juist dié kennis niet voor overdracht vatbaar is.

Dit alles betekent dat ik in verband met deze schrijverij met mijn leeftijd wat in de knoop blijf zitten.

En nog is er het einde niet van wat er tegen mijn bemoeienis met de politiek kan worden ingebracht. Ik ben namelijk sinds decennien wèg van Groen van Prinsterer. Dat is zelfs in de loop der jaren steeds erger geworden. Ik ben de gelukkige bezitter van nagenoeg al zijn werken. En ik heb ze ook allemaal gelezen. Verscheidene meer dan ééns. Als ik in onze tijd een parlementair debat heb pogen te volgen duik ik na afloop daarvan nogal eens in Groen's „Parlementaire Adviezen” om weer een beetje op mijn verhaal te komen. En behalve in Groen heb ik me ook zo af en toe in Kuyper verdiept. Eens prijkten in mijn bibliotheek zelfs naast de vijf jaargangen van Groen van Prinsterers dagblad „De Nederlander” een vier meter hoge stapel van vijf en veertig gebonden jaargangen van Kuyper's „De Standaard”. Ik heb daarmee veel schone uren doorleefd. In betere tijden zijn die naar de Broederweg 15 in Kampen verhuisd. Wie ze eens wil inzien kan daar terecht. Dit even tussen twee haakjes.

Wat nu deze waardering van Groen van Prinsterer betreft is er vermoedelijk wel enig verschil tussen een aantal van mijn jongere medechristenen en mij. Mijn collega Kuitert van de V.U. antwoordde ten minste eens op de vraag of hij Groen gelezen had lakoniek: „Gelukkig niet.” Ik kan dat van een theologisch professor aan de V.U. niet erg goed begrijpen. Maar — dat zijn mijn zaken niet. Ik wil alleen maar zeggen dat ik het één van de rijkdommen van mijn leven beschouw dat ik met deze grote en nobele christen-staatsman

en -historicus in kennis ben gekomen en steeds weer genieten mag van zijn in monumentaal Nederlandse genoten uiteenzettingen over Evangelische politiek en zijn christelijk-historische studiën.

Maar, zoals ik reeds zei, er zijn nog al wat van mijn medechristenen die het niet bijzonder waarderen als je met het oog op hedendaagse politieke situaties en problemen ook nog eens naar Groen van Prinsterer wilt luisteren. Om van Kuyper maar niet te spreken.

En om niet meer te noemen: wat ook tegen mijn schrijverij over de politiek pleit is mijn door sommigen niet bijzonder geapprecieerde hebbelijkheid nog al eens een oude theoloog of filosoof te citeren of een voorval uit het verleden op te halen.

Die gewoonte heeft evenwel een bepaalde oorzaak. En wel een van die aard die ik met die gewoonte moeilijk kan breken. Het overkomt me namelijk wel eens dat wanneer ik over een bepaalde kwestie nadenk een of andere gedachte bij me opkomt waarvan ik mij verbeeld dat die juist en mooi is. Maar als ik die dan met een zekere voldoening koester schiet me vaak te binnen dat ze helemaal geen „eigen werk” is, maar dat ik haar, soms reeds jaren geleden, bij een of andere „grote” gelezen heb. En dan lijkt het mij een kwestie van eerlijkheid zo'n man zelf aan het woord te laten komen. Bovendien wordt dan in negen en negentig van de honderd gevallen veel beter gezegd wat ik wou zeggen dan ik het zelf kan doen.

Laat ik ter geruststelling van de lezers mogen zeggen dat ik, voor zover ik mij bewust ben, geen „historist” ben, iemand die het historisch gegroeide, waar dan ook en hoe dan ook, voor normatief houdt. En dat ik evenmin een „laudator temporis acti”, een lofzinger van de verleden tijd, ben. Ik geloof er b.v. geen steek van dat de jeugd van vandaag slechter zou zijn dan die van vroeger. En ik ben er intens dankbaar voor dat de ontzaglijke ellende die vroeger onder de talloze armen en ouden van dagen heerste voor een groot deel verdwenen is.

Waarom het mij hier ten diepste om gaat is het volgende: ik heb in de omgang met de Heilige Schrift, door een beetje studie van de geschiedenis en ook door wat eigen levenservaring gedurende zo ongeveer een halve eeuw opgedaan, leren inzien dat de mensen in wezen niets veranderd zijn. Ondanks de enorme veranderingen die er in hun levensomstandigheden zijn opgetreden. Speciaal in hun zonden en dwaasheden is er geen enkele wijziging opgetreden. En, wat ook van grote betekenis is: de duivel en zijn streken zijn ook steeds dezelfde gebleven. Vermoedelijk opereert de „vorst der duisternis” alleen nog een beetje geraffineerder dan vroeger. Maar het allerbelangrijkste is dat ook God niet veranderd is. En dat Jezus Christus dezelfde is, gisteren en heden en in der eeuwigheid.

En voorts geloof ik dat Bavinck — daar heb je al een aanhaling! — gelijk had toen hij schreef dat het verbazingwekkend is van hoe weinig gedachten de mensheid in de loop der eeuwen heeft geleefd. Hun leven en denken, zo zei hij, wordt uiteindelijk door slechts enkele grondmotieven beheerst. Maar terwijl ik dit schrijf schiet me te binnen dat ook Bavinck met dit te zeggen niet origineel was. Want de oude Prediker schreef reeds: „Wat geweest is, dat zal er zijn, en wat gdaan is, dat zal gedaan worden: er is niets nieuws onder de zon.” En dat geldt ook van de politiek.

Dit waren enkele gedachten die bij me opkwamen toen ik de vraag overwoog of ik mij voor een keer op het gladde ijs van de politiek zou wagen.

Ten slotte besloot ik het toch maar te proberen.

„De politiek” is immers ongelofelijk belangrijk. Of men het weet of niet, wil of niet: we komen er in iedere sector van ons leven mee in aanraking. De staat is als een polyp die met zijn honderden tentakels in ieder hoekje van het mensenleven doordringt.

Ik weet het, dit is een beetje een vreemde inleiding op wat ik zeggen wil.

Maar ik geloof dat er toch wel wat in zit als je gaat praten over hedendaagse politiek. En nu ga ik van start.

■ de harde waarheid

Om daarmee te beginnen: het staat er met de „confessionele” partijen, om het zacht te zeggen, niet erg florissant voor.

Reeds sinds jaren zijn ze op een beangsti-

gende wijze op hun retour.

Je ziet dat onmiddellijk als je nagaat hoeveel zetels ze momenteel bezetten in de Tweede Kamer. Om de taal van dit zetel-aantal te laten doorkomen zal ik de uitslagen van een aantal Kamerverkiezingen onder elkaar zetten.

In de eerste plaats het resultaat van de eerste verkiezing na de eerste wereldoorlog, die van 1922. Het was de tweede verkiezing welke gehouden werd volgens het stelsel van de „evenredige vertegenwoordiging”. Het was ook de eerste verkiezing na de dood van Kuyper. En tegelijk de eerste waarbij de A.R.P. werd „aangevoerd” door Colijn en Idenburg.

Daarop laat ik volgen de uitslag van de laatste Kamerverkiezing voor de tweede wereldoorlog, die van 1937. Ze vond plaats in de verschrikkelijke crisistijd. Wonderlijk, de A.R.P. behaalde toen onder de leiding van de toen evenals nu, om het zacht te zeggen, weinig gewaardeerde Colijn het hoogste percentage stemmen dat ze bij alle verkiezingen van de laatste halve eeuw verwierf.

In de derde plaats komen de uitslagen van de eerste Kamerverkiezing na de tweede wereldoorlog. Die verkiezing was een heel bijzondere. Er waren in die tijd namelijk een aantal vooraanstaande Nederlanders di van oordeel waren dat het in ons land met de politiek radikaal anders moest. Het moest daarom — er is niets nieuws onder de zon! — komen tot een algehele „vernieuwing” van ons staatkundig bestel. Koningin Wilhelmina was het daarmee volkomen eens. Om de vernieuwers de gelegenheid te geven ons volk met het oog op die vernieuwing „om te turnen” werden de Kamerverkiezingen zo lang mogelijk uitgesteld. Daarom werden ze pas in 1946 gehouden. In die „omturningstijd” werd ook een nieuwe partij opgericht, de P.v.d.A. Dat was de partij, waarin die vernieuwing concrete gestalte moest krijgen. Daarin gingen op de oude S.D.A.P., de Vrijzinnig Democratische Partij, de C.D.U. Ook een aantal vooraanstaande C.H.U.-ers en Rooms-Katholieken deden er aan mee. Deze partij rekende bij de verkiezingen van 1946 zo'n beetje op de absolute meerderheid. Dat viel evenwel verschrikkelijk tegen. Ze kreeg niet alleen niet de meerderheid — ze bleef zelfs nog beneden de K.V.P.!

En ten slotte volgen de uitslagen van de laatste verkiezingen, die van 1971.

Hier volgt mijn overzicht. De cijfers geven het aantal verkregen zetels aan.

	A.R.P.	C.H.U.	K.V.P.
1922	16	11	32
1937	17	8	31
1946	13	8	32
1971	13	10	35

Oppervlakkig bekeken ziet dit staatje er nog niet zo slecht uit.

De A.R.P. heeft, zo lijkt het, bij de laatste verkiezing sinds 1946 niets gewonnen maar ook niets verloren! De C.H.U. en de K.V.P. gingen zelfs iets vooruit.

Maar wie dit denkt vergist zich schromelijk.

Want sinds 1946 is het aantal te bezetten Kamerzetels van 100 tot 150 geklommen!

Als we dat in rekening brengen had de A.R.P. om veilig te blijven nu 19 à 20 zetels moeten hebben. De C.H.U. ten minste 12, de K.V.P. 48. Dat wil zeggen: de confessionele partijen verloren sinds 1946 niet minder dan ongeveer twintig zetels. Oftewel 25% van hun oorspronkelijke aanhang. Ze hebben er nu 58. Ze hadden er om niet achteruit te gaan ten minste 78 moeten hebben! Om gelijk te blijven met de bij de verkiezingen van 1922 bereikte resultaten hadden ze in 1971 zelfs 90 zetels moeten veroveren!

Dit is inderdaad een onheilspellende achteruitgang!

En de verkiezingen te Alkmaar voorspellen voor die van 29 november niet veel goeds.

In ieder geval staan de zaken nu zo, dat een coalitie van de confessionele partijen geen regeringsmeerderheid vormen en die, naar de mens gesproken, ook nooit meer zullen bereiken.

Dat is de nuchtere, harde waarheid!

En die is voor de politieke constellatie van ons land van enorme, niet te overziene betekenis.

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Rare kostgangers

Onze roomse broeders zeggen wel eens: Ons lieve Heer heeft rare kostgangers. Of — zoals een predikant bij de behandeling van zondag 21 HC eens zei — als wij de kerk mochten samenstellen zouden wij het wel heel anders doen. Hetgeen daar op neer komt, dat wij ons zwaar en menigmaal verbazen over christenmensen, die zo ver van het patroon afwijken, dat wij ze nauwelijks een plaats in ons midden waard achten.

Dat is een al oude verbazing. Ongeveer twintig eeuwen geleden hebben voraanstaande synagogeleden zich al verbaasd en geërgerd over het gedrag van Christus, die contacten onderhield (tafelgemeenschap en religieuze gesprekken nog wel) met mensen, die ver van het standaardmodel afweken. Dat is dus al lang zo geweest en het zal nog wel even zo blijven.

Zo kwam ik in mijn vakantie in Schotland enkele dagen te verkeren in het huis van een typisch buitenkerkelijk christenmens. Hoe kan dat nu? zult u vragen. Hoe dat kan zal ik u vertellen.

Ik kende hem van Nederland. Op zijn dringende invitatie namen wij zijn geboden gastvrijheid aan. Op zondag wees hij ons het kerkgebouw, waar we ons vermoedelijk het best op onze plaats zouden voelen. Zijn keus was tussen haakjes niet gek: de preek was vrijwel calvinistisch, al werd ook de naam van Luther even genoemd — maar vooral was de preek naar de Schrift. Thuiskomend bleek de gastheer afwezig te zijn: was naar de „vergadering”. Dat was voldoende om hem later te interpellieren over zijn gebruik van de zondag. Toen kreeg ik een interessant verhaal te horen.

Op zondag ging hij met vrouw en kinderen naar een vergadering van vrienden. Vrienden van de Heer Jezus Christus namelijk. Daar werd gezongen en gebeden en veel uit de Schrift gelezen en besproken. Voorts was er voor ieder die dat wenste gelegenheid, iets te zeggen over Gods leiding in zijn leven. Daar werd graag gebruik van gemaakt, mits het maar tot algemene stichting diende. En aan het slot vierde men daar het avondmaal.

De naam van die vergadering wilt u weten? Helaas, ik moet u teleurstellen; zo'n vergadering van vrienden heeft geen naam. U mag hem zelf verzinnen. Het gezelschap tracht naar de Schrift te leven, elkaar daar in te sterken, te

bemoedigen en terecht te helpen. Men streeft naar een zuivere, dat is een christelijke levensstijl: blijdschap, hulpvaardigheid, nederigheid, vergevingsgezindheid en liefde. En nog veel meer.

Hun geloofsbelijdenis wilt u weten? Helaas, die staat niet verder op papier dan wat de Schrift duidelijk leert. — De kerkenorde wilt u dan kennen? Helaas, daarover is niets op schrift gesteld; de Schrift geeft voldoende orde, meent men, inzake de christelijke omgang. — De organisatie, die zulk een vergadering en het verband met andere soortgelijke vergaderingen steunt en vorm geeft, zou u willen kennen? Helaas, die organisatie gaat niet verder dan de Bijbel ons meegeeft: een aanbevelingsbrief, een adres in de vreemde, een centrum voor aansluiting elders in uw vakantie, een gebed en een vermaning om ook elders de Heer lief te hebben, ootmoedig met Hem te wandelen, en recht en gerechtigheid te doen.

Ik vroeg met calvinistische starheid aan mijn gastheer: bent u niet wat negatief ingesteld met al die kerkelijke zaken? Van alles wat wij kerkmensen bezitten hebt u nu net niets”. Zijn antwoord: „tot vrijheid zijn wij geroepen; we moesten ons geen nieuw juk van mensen laten opleggen”. Ik vroeg hem, hoe lang zulk soort vergaderingen overeind zou kunnen blijven? Naar zijn mening zal Christus dat wel volhouden tot zijn wederkomst. — Hoe lang dit soort vergaderingen dan al bestaan heeft? Dat is heel lang; eigenlijk sedert Christus zich met zijn discipelen afzonderde van de synagoge, dus na zijn opstanding. — Waarom de vergadering zich dan niet organiseerde in een hechte kerk en een meer of minder hecht kerkverband?

Zijn verbazing was ongeveer. „Geloof u”, vroeg hij, „dat de structuur van een officiële kerk en de constructie van een kerkverband u enige garantie geven, dat de Geest bij u woont? Heeft de officiële kerk zich niet altijd in strijd verteerd? Betekent de inschrijving bij de overheid, dat Christus bij u zijn maaltijd houdt? Heeft de kerkelijke macht niet altijd op wereldse wijze met de wereldse macht geconcurrerd? Hebben pausen en koningen elkaar niet naar de kroon gestoken? Heeft de kerk niet altijd met de overste van deze wereld gehoeerd? Hebben pastorale brieven ooit iets uitgewerkt? Hebben belijdenisgeschriften niet meer mensen uiteengejaagd dan verbonden?”

Dat was nog al wat. Ik begon dus nog eens: „maar ambtsdragers zijn in de Bijbel gegeven; zit daarin niet het begin van een kerkelijke structuur?”

Maar hij wist te antwoorden. „Die ambtsdragers”, zei hij, „hebben wij ook: mensen, die een voorbeeld voor de kudde zijn, aan wie wij zien hoe wij ons in Gods huis hebben te gedragen”. — „Maar als er kerkelijke leidslieden gegeven zijn — is dan de kerkelijke structuur eigenlijk niet mede gegeven?” — „Er zijn plaatsen, waar maar enkele vrienden wonen. Die moeten daar het licht van Christus kunnen verspreiden, ook zonder dat ambtsdragers het hun vertellen. Maar bovendien komen we hen tegemoet; want naar de Schrift sturen wij apostelen uit, die de verstrooide vrienden troosten en voort helpen”.

Die apostelen. Als eertijds gaan ze uit „zonder buidel en zonder male”, zonder elementaire levensbehoeften. Maar zij komen in niets te kort: daartoe maakt de Geest de harten der andere vrienden wel bereidwillig. — Het gezinsleven van die apostelen? — Ze zijn meestal ongehuwd. — Omdat de ongehuwde staat beter is dan de gehuwde? — Dat zou Paulus wel zeggen, maar daarvoor was Paulus dan ook ongehuwd. Nee — eerder omdat een gezin te veel gebondenheid meebrengt, te weinig gelegenheid laat om hun ambt te vervullen. Maar gehuwde paren, die geen kinderen krijgen, besluiten ook dikwijls zich voor het apostolaat beschikbaar te stellen.

Nog was ik niet klaar met hem. „Indien een kerk wat meer gestalte krijgt — wordt ze daar dan minder van?” — „Nee” gaf hij toe, „als u met dat gestalte-krijgen maar bedoelt: dat men in haar leden van de Heere Jezus Christus herkent. Niet dat ze een naambordje heeft en in de telefoongids staat ingeschreven.”

Ik moest eerlijk toegeven, uit de mond van wijlen prof. dr S. Greijdanus te hebben vernomen: dat de Heer der kerk niet een brief aan de generale synode van Klein-Azië verzond, maar zeven brieven aan de zeven gemeenten afzonderlijk. Toch, tegen beter weten in probeerde ik het nog eenmaal. „Wanneer u toegeeft kerkelijke adressen en contacten nodig te hebben voor het interlocale verkeer, is het dan niet redelijk, dat kwesties als apostel-opleiding, tucht, gezamenlijke zending, aanvaardbaarheid van ambtsdragers en uitwisseling van leden door een gezamenlijke activiteit — dus in een vrijwillig federatief verband worden geregeld?”

Hij vroeg: „leeft u zelf binnen of buiten een kerkverband?” — Ik zuchtte. — „En heeft u kerkverband, dat u uitwierp, de bedoeling gehad u tot bekering te brengen — dan wel heeft men u voor de honden gegooit?” — Ik moest toegeven, dat de dreiging van het buiten-verband-raken nogal paniekerig en indrukwekkend was geweest; iets als tussen hel en vagevuur hangen, zoals men in Enkhuizen zegt. „Welnu” vroeg hij, „bent u buiten uw kerkverband de Heiland kwijt geraakt?” „Gelukkig niet,” kon ik hem antwoorden.

Dat bracht me iets in herinnering. Zo'n kleine twintig jaar geleden had ik al eens op de stoel van onze gastheer gezeten. Het was op een classis. Die classis had een der kerken in een dolle bui uit het kerkverband gezet en eiste dat heel Nederland hier het amen op kwam zeggen. Zoals ouders een kind voor straf de kamer uit sturen. Het was een geval zonder precedent en men zei, dat het om een proefproces ging. Nu was die kerk, na veel moeite en woordenstrijd, weer in het kerkverband teruggefrommeld; niet con amore, maar toch wel de facto — zoals de pastoor zegt.

In die ongewenste positie tussen wrok en vergeving, tussen aanvaarden en verstoten, begonnen enkele nog verbolgen afgevaardigden hun verbolgenheid te koelen op de verloren dochter. Op dat ogenblik hoorde ik mezelf zeggen: „praeses, waarschuwt u de afgevaardigden, dat ze erg vriendelijk tegen deze kerk moeten zijn. Die kerk heeft de buitenlucht geproefd en heeft bemerkt dat de Heiland ook buiten ons kerkverband aanwezig is. We hoeven ze maar iets in de weg te leggen, of ze verkiest vrijwillig de vrijheid!” En vandaag is veelvuldig gebleken, welke zegeningen binnen handbereik komen buiten het „officiële” kerkverband. Maar dat kon ik mijn gastheer niet allemaal zeggen.

Die avond ontmoette ik nog een andere broeder. Ook lid van een vriendenkring, nu ergens te London. Hij was de laatste jaren blind geworden. Met opgewektheid, bijna met blijdschap, aanvaardde hij zijn handicap. Hij dicteerde zijn brieven nu per bandrecorder, leerde zelf machineschrijven: natuurlijk „blind typen”; de lettervolgorde van een schrijfmachine kende hij al uit het hoofd. Aan tafel zei zijn assistente: „aan stuurboord ligt kalfsvlees, aan bakboord groente. Aan de noordkust liggen wat gepofte aardappelen en aan de zuidkust treft u komkommersla”. Feilloos en met smaak gebruikte deze heer zijn maaltijd; waarbij hij het tafelgesprek niet vergat.

Of hij zich in deze moeilijke gang van zaken kon schikken? Hij meende dat, als hem deze handicap werd opgelegd, de Heer hem een beproeving waard achtte en dat was hem een vreugde. — Of er zegeningen worden geschonken, wanneer andere dingen hem ontvielen? Jazeker, hij leerde veel beter luisteren bijvoorbeeld. — Of hij nog veel voor zijn naaste kon doen, nu hij zoveel aan eigen bestaan moest denken? Jawel, maar op een andere manier. Hij kon een ander niet meer de weg van A naar B wijzen — maar wel, beter dan voorheen, de weg van hier naar boven.

Ik heb deze broeder maar niet lastig gevallen met vragen van kerkelijke aard. De hele kerkelijke mallemlen was hem schade en drek — maar hij leefde uit Christus. „God bless you,” zei hij bij het afscheid. Ook al geen kerkmens. Een rare kostganger — maar een lichtend licht. Als u, als ik mogen zijn.

H. E. S. WOLDRING — AMSTERDAM

Voorbeeld of Gebod

- over ethiek en utiliteit -

De kamper hoogleraar dr J. Douma heeft onlangs een brochure van precies 50 blz. geschreven met enige beschouwingen over het Schriftberoep in de ethiek (uitgave van Ton Bolland te Amsterdam).

De schrijver gaat in tegen de opvatting van zijn amsterdamse kollega prof. H. M. Kuitert, die ook over die onderwerp geschreven heeft in „Anders gezegd” (Kok, Kampen 1970).

Het is een polemisch geschrift in de goede zin van het woord. Er worden geen insinuerende opmerkingen gemaakt. Het is een zakelijk en rustig geschreven verhaal. De opvatting van Kuitert wordt uitvoerig uit de doekjes gedaan en nog uitvoeriger besproken. Wat is het geval?

Kuitert zegt, dat wij vandaag veel dingen niet meer of heel anders doen dan in de bijbelse tijd gebruikelijk was. De plaats die de vrouwen in onze samenleving innemen en de verhouding tussen man en vrouw is heel anders dan in het vroegere Israël. Ook het Schriftberoep loopt vaak nogal uit elkaar. Men heeft zich vroeger op de bijbel beroepen om de slavernij te verdedigen, terwijl men zich tegenwoordig op de bijbel beroept om haar te bestrijden. Er zijn werkgevers geweest, die met een beroep op het Johannesevangelie („zijn er geen twaalf uren in een dag?” en „wij moeten werken zolang het dag is”) tegen de werktijdverkorting waren en met „zes dagen zult gij arbeiden” tegen de vijfdaagse werkweek waren. En degenen die dit bestrijden beroepen zich ook weer op de bijbel.

In de discussies over het rassenvraagstuk en de oorlogvoering is het precies zo. En wat doen wij vandaag met de geboden voor Israël op agrarisch terrein?

Kuitert konkludeert, dat men in de geschiedenis van het christendom nogal willekeurig met Schriftgegevens omgesprongen is. Vandaag is het nog zo, dat iedereen wel een bijbeltekst weet te vinden ter verdediging van zijn eigen standpunt. Is het nog wel mogelijk om een beroep op de bijbel te doen met „zo zegt de Here”?

Maar Gods Woord is toch een lamp voor onze voet en een licht op ons pad? Kuitert antwoordt dan, dat wij de tijdgebondenheid van de bijbel ten volle moeten erkennen. De hele Schrift is historisch bepaald.

Alle voorschriften en geboden waren alleen voor die tijd geldig. Wij kunnen er ons dus niet **direct** op beroepen.

In die geboden zien wij iets van Gods bedoeling met de mensen, maar zij zijn slechts **voorbeelden** van Gods bedoeling. De mens moet dus bijbellezend proberen te zien wat God wil.

Niet met bijbelteksten smijten, netjes gezegd: geen **direct** Schriftberoep, want dan citeren wij voorbeelden. Die voorbeelden moeten wij echter wel proberen na te volgen en daarin proberen Gods wil te doen.

Hoewel Douma er niet expliciet op

wijst, vallen twee dingen op. Kuitert wijst een **direct** Schriftberoep af. Maar als hij bijbelse voorschriften ziet als navolgenswaardige voorbeelden, betekent dat dan niet dat hij toch terug valt op een beroep op de bijbel? Hij moet immers steeds verwijzen naar bijbelgedeelten, wil hij een voorbeeld aanhalen.

In de tweede plaats twijfel ik aan het functioneren van die „voorbeelden” in zijn beschouwing. Hij vraagt bijv. of „chtscheiding niet een algemeen gangbare weg kan zijn” (Anders gezegd, 188) en of in „een saai geworden huwelijk” geen seksuele omgang kan bestaan tussen een getrouwde man of vrouw en een ander dan de huwelijkspartner (Voorlopig, juli-aug. '71). Waar blijft nu het voorbeeld-matige van de bijbel?

Wat verstaat Kuitert dan onder de wil van God?

In een ander opstel in „Anders gezegd” spreekt Kuitert over de moraal. Onder moraal verstaan wij zeden en gewoonten, kortom: datgene wat „men” doet. Het is dus het in een groep en in een samenleving algemeen aanvaard handelingspatroon. De moraal verandert natuurlijk van tijd tot tijd.

Wat zijn dan zoal gebruiken en gewoonten onder de mensen?

Deze worden door het kenmerk van de utiliteit bepaald, d.w.z. zij worden door de bruikbaarheid en de nuttigheid bepaald. Maar wat is nuttig?

Dat zijn handelingen, zegt Kuitert, die meehelpen tot het in stand houden van een samenleving of groep. Dit is het laatste kenmerk dat Kuitert noemt. De vraag, die m.i. nu gesteld moet worden is: welke criteria zijn er voor het instand houden van een groep? Waar liggen de criteria om te weten wat voor het voortbestaan van een groep noodzakelijk, gewenst of slecht is? Ook in zijn inaugurele rede „sociale ethiek en het geloof in Jezus Christus” (p. 31) spreekt hij over sociale utiliteit, maar de vragen over het hoe en wat van de utiliteit worden niet gesteld. Dit is onkritisch. Het zijn noodzakelijke vragen, maar van sociologische en wijsgerige aard, zodat zowel Kuitert als Douma daar aan voorbijgaan.

Op de vraag, of de moraal dan vanzelf de richting uitgaat, die het besef van utiliteit van de mensen wijst, antwoordt Kuitert bevestigend. Hij zegt, dat zich in de samenleving wel eens het voortbestaan der samenleving bedreigende praktijken manifesteren, maar, zegt hij, dat is altijd maar tijdelijk.

De moraal verandert natuurlijk wel van tijd tot tijd, maar er zit toch continuïteit in door bepaalde elementen als: gij zult niet stelen, doden, echtbreken e.a. en de „goede” richting is gewaarborgd.

Deze continuïteit in alle moraal is de onveranderlijke wil van God.

Ik heb de indruk, dat Kuitert deze „elementen”: gij zult niet stelen, doden, ontrouw zijn, geldingskracht geeft omdat zij in vrijwel alle samenlevingen gelden en niet omdat het bijbelse geboden zijn.

Al met al heeft hij een zeer optimistisch mens- en toekomstbeeld, waarvan wij overigens moeten opmerken, dat dat noch door gebeurtenissen in de geschiedenis (ondergang van bepaalde culturen), noch door „voorbeel-

den” uit de bijbel bevestigd wordt. Integendeel!

Terecht merkt prof. Douma op, dat in deze artikelen van Kuitert niets te lezen is over de werking van de zonde, terwijl zijn optimistische toekomstbeschouwing nergens gefundeerd is in het perspectief van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde na de wederkomst van Christus.

Heeft de christelijke inbreng in de algemene moraal dan nog enige betekenis? Moraal is immers de door utiliteit gekenmerkte zeden en gewoonten. De christelijke inbreng is volgens Kuitert evenzeer gericht op utiliteit, want God heeft geen voorschriften gegeven die niet goed en nuttig zouden zijn voor de mens en voor de wereld. De „eigen” inbreng van christenen sluit dus helemaal bij de gangbare moraal aan.

Hieruit moet men dus konkluderen, dat de christelijke inbreng niet begrepen mag worden als een woord voor de wereld, dat soms (of vaak) haaks op de algemeen aanvaarde zeden in de samenleving staat. Ja, zegt Kuitert, misschien dat we wat meer liefde en en offerbereidheid moeten hebben dan de moraal van vandaag te zien geeft. Dus toch iets... van een „eigen inbreng”. De algemeen aanvaarde moraal en de christelijke ethiek vallen dus toch niet helemaal samen. De bijbelse „voorbeelden” hebben een korrigerende functie.

Op dit punt moeten wij opmerken, dat Kuitert met zaken als naastenliefde en humaniteit een centraal thema in de ethiek terecht aksentueert. Hij is wat dit betreft ten volle met ethiek bezig en probeert het eigene van de ethiek zo goed mogelijk tot zijn recht te laten komen. Bij prof. Douma komt dit te weinig naar voren. Dit onderwerp laat ik nu rusten, omdat ik het destijds n.a.v. zijn inaugurele rede uitvoerig besproken heb (zie Opbouw 27-11-'70).

Het is echter triest, dat Kuitert de ethische kant van de zaken schijnt te verabsoluteren. Douma merkt dan ook terecht op, dat het christen-zijn niet zonder meer bepaald wordt door humaniteit.

Wanneer Douma tot een eigen aanpak komt, dan sluit hij in direkte zin aan bij Paulus, die de gelovigen in het N.T. duidelijk gezegd heeft wat zij moeten doen. Hij aanvaardt Paulus' gezaghebbende leiding, ook wanneer deze op het O.T. wijst. Paulus aarzelt niet om over de wet te spreken, waaraan de mens onderworpen is. Douma wil dit overnemen en hij spreekt over de wet van God, niet als voorbeeld, ook niet als heilswet (alsof wij nog onder de wet zouden leven), maar als levensnorm voor in Jezus Christus vrije kinderen van God.

De Schrift geeft bindende voorschriften voor de mensen van alle tijden.

Het verwijzen van dr Douma naar de bijbel is zeer overvloedig en ter zake. Hij wil buigen voor het Woord van God. Daarom zal elke christen zich door hem aangesproken voelen en met veel van wat hij zegt akkoord gaan. Het is een duidelijk verhaal.

Tegen de achtergrond van deze waardering, wil ik graag nog enkele kritische opmerkingen maken. Loopt de schrijver niet iets te gemakkelijk over problemen heen?

Er zullen wel mensen zijn, die verzuchten: waarom altijd kritische opmerkingen, 't is ook nooit goed. Altijd van die kritische jongeren, die de zaken zgn. genuanceerd willen bekijken. Je weet nooit waar je aan toe bent! Zeg maar eens waar het op staat! Niet zo veel praten over: ja, maar... enerzijds... anderzijds...

De Schrift zelf geeft ons echter aanleiding tot zulke vragen en nodigt ons uit om te onderzoeken „of de dingen alzo zijn”. Douma merkt op, dat wij het niet altijd gemakkelijk hebben om te verstaan wat het gebod van God voor ons vandaag precies is. Er zijn moeilijkheden met het vinden van het juiste antwoord. Het beroep op de Schrift kan, vlg. hem, ook moeilijkheden met zich mee brengen, maar hij wil de Schrift niet verlagen door in navolging van Kuitert te spreken over „een chaos van geboden”. Wij moeten met bijbellezende, bidden en de leiding van de Geest komen tot helder inzicht en fijngevoeligheid om te onderscheiden waarop het aankomt. Wij moeten geen teksten tegen elkaar uitspelen en exegetische verschillen opbla-

zen en daarmee de Schrift op losse schroeven zetten (41 e.v.).

Dit aksentueert echter, dat er reële moeilijkheden bestaan. De verschillen in exegese zullen ons konfronteren met verschillende zienswijzen op de wil van God. Het probleem is dan altijd dat de één zijn mening voor Gods wil houdt en een ander de zijne. Het bijbelse gebed „leer mij, o Heer, Uw wil te doen” maant tot bescheidenheid t.a.v. eigen mening en tot respect voor die van een ander. Dit neemt een stuk radikaliteit uit ons spreken weg en ook het „zo zegt de Here” zal in vele gevallen achterwege blijven. Dit hoeft niet tot een grenzeloos relativisme te leiden. Het is de konsekwentie van de in het bovenstaande genoemde problemen. De grote verscheidenheid in het Schriftberoep en andere problemen zijn door Kuitert terecht aan de orde gesteld. Dat hij verschillende bijbelgedeelten tegen elkaar uitspeelt acht ik onjuist. Terecht heeft Douma gewezen op de gehoorzaamheid aan de Schrift als het karakteristieke van de binding aan de Schrift. Het is wat dit betreft duidelijk, dat de verschillen tussen Douma en Kuitert niet gering zijn en dat er een totaal verschillende Schriftbeschouwing aan ten grondslag ligt.

De genoemde problemen zijn niet gemakkelijk. Woorden als „dit is de wil des Heren” en „zo zegt de Here” worden niet zelden op lichtvaardige wijze gebruikt om eigen standpunt mee te verdedigen.

In het leren kennen van de wil van God worden wij, ondanks de gehoorzaamheid aan de Schrift, vaak met niet geringe problemen geconfronteerd en iedereen heeft daarbij met zijn eigen levenssituatie te maken. Hier staat een gelovige voor God in eigen persoonlijke verantwoordelijkheid, hetgeen ruimte geeft voor een zekere situatie-ethiek. Generaliserende uitspraken over bijv. abortus, euthanasie, de pil e.a. zijn daarom niet mogelijk. Wat prof. Douma schrijft over huwelijkstrouw en homoseksualiteit lijkt mij algemeen genomen juist, maar als zijn mening altijd en zonder enig voorbehoud zou moeten worden toegepast, dan levert dat in de pastorale praktijk onoverkomelijke moeilijkheden op. Het kan in bepaalde gevallen nodig zijn — wellicht tijdelijk — een andere oplossing te zoeken. Het situationele, waar ik nu naar verwijs, wordt echter nooit een „algemeen gangbare weg”.

Dit matigt het al te radikale spreken over geboden.

Een te radikale en onvoorwaardelijke gebodsopvatting kan tot gevolg hebben, dat te weinig met de heersende moraal gerekend wordt. De wet, het gebod van God, is heilig en goed. Wij moeten echter in het spreken er over terdege rekening houden met de zonde in de wereld. Echtscheiding heeft God niet gewild, maar Hij heeft met de zonde gerekend. Vandaar dat Jezus zegt: om de hardheid van uw harten heeft Mozes u een scheidbrief gegeven. Toen in Amerika het „alkoholverbod” werd uitgevaardigd, steeg het drankmisbruik schrikbarend. Treffend zegt Mattheüs: werpt uw paarden niet voor de zwijnen, opdat zij die niet vertrapten en zich omkeren om u te verslinden.

Christenen kunnen met hele goede bedoelingen een zeer strakke gebodsopvatting hantieren, waarmee zij het tegendeel bereiken van wat zij beogen.

Ten slotte vraag ik me af, of het in de bijbel niet gaat om geboden en voorbeelden. De titel van dr Douma's brochure is volkomen juist ter typering van twee verschillende Schriftbeschouwingen. Daarin gaat het om een dilemma. De wijze waarop Douma schrijft is helemaal bepaald door de beschouwing van Kuitert. Dit mag ons de ogen er niet voor sluiten, dat wij in het O.T. en N.T. ook veel voorbeelden kunnen lezen, die met Gods geboden harmoniëren.

Het is mogelijk, dat men nu opmerkt dat mijn kritische opmerkingen betrekking hebben op problemen die prof. Douma zelf ook wel gezien zal hebben. Ik twijfel er niet aan. Hij zegt immers, dat het onmogelijk een ethiek voor alle tijden te schrijven en dat het onmogelijk is op alle problemen pasklare antwoorden te hebben.

Prof. Douma is in zijn geschrift niet veel ver-

der gegaan dan het in hoofdlijnen schetsen van zijn Schriftbeschouwing.

Dat is natuurlijk al heel wat. Prof. Kuitert schreef immers ook over het Schriftberoep.

Wat de ethiek betreft is dit alles noodzakelijk, maar voorbereidend werk. Over de door Kuitert aan de orde gestelde ethische problemen moet de discussie eigenlijk nog beginnen.

Aan het einde van zijn brochure heeft Douma hier reeds een begin mee gemaakt. Op dit nivo ontstaan de interessante en moeilijke problemen en zal de discussie verder ook gevoerd moeten worden.

Op blz. 21 zegt Douma, dat het bij Kuitert ook zonder de bijbel kan en op blz. 49, dat de bijbel bij zijn kollega dicht gaat. Ik heb dit nergens overgenomen, maar het bovenstaande maakt duidelijk, dat deze konklusie niet uit de lucht gegrepen is. Ik heb de indruk, dat prof. Kuitert met de bijbel niet goed raad weet. Er wordt veel op de helling gezet, maar weinig te water gelaten.

Er zijn hier fundamentele zaken in het geding, schreef dr C. Rijnsdorp n.a.v. prof. Douma's brochure in Trouw (27-7-'72) en zei „vooral benieuwd te zijn naar wat Kuitert te antwoorden heeft”.

Persschouw

■ de olympische spelen

Tot de meeste hypocritische verschijnselen van onze in hypocrisie stikkende tijd behoren zonder twijfel de olympische spelen.

Er wordt gezegd dat dat spelen zijn waaraan alleen maar amateurs meedoen — er wordt zelfs een „eed” afgelegd dat al die honderden jongens en meisjes die bij de „openingsceremonie” aantraden het ook metterdaad zijn — maar langzamerhand weet iedereen wel dat dit een leugen is. Er is nauwelijks één amateur bij! De eed was een meined.

Er wordt gezegd dat de olympische spelen een feest zijn waarop de jeugd van de hele wereld de grote verbroedering viert. „Alle Menschen werden Brüder” — Maar iedereen weet dat misschien nergens het nationalisme en de afgunst zo wordt gecultiveerd en buiten alle proporties opgejaagd als daar.

Er wordt gezegd dat de spelen zich verheffen boven het niveau waarop de altijd troebele, dubieuze, machtswellustige politiek wordt bedreven — maar ieder weet dat de olympische spelen nagenoeg volledig in „de politiek” zijn ingekapseld en daaraan dienstbaar worden gemaakt.

Je leest af en toe in de kranten van die berichtjes die de schone sluiers die men rondom „München” heeft gedrapeerd meedogenloos kapot scheuren.

Toen b.v. tegen de Beierse minister van financiën werd opgemerkt dat terwijl enkele honderden miljoenen op de rand van de hongerdood leven twee miljard mark toch wel een heel erg hoog bedrag is voor een veertiendaags festijn, antwoordde hij dat naar zijn oordeel een dergelijke uitgave niet te hoog was om de „image” van Duitsland te „restaureren”.

Vanwege de heilige verontwaardiging van de olympische goden over de rassendiscriminatie — of was zelfs ook hierbij „de politiek” in het spel? — mochten de Rhodesische atleten niet meedoen aan het verbroederingsfeest. Ook al waren er onder hen een aantal „zwarten”. Maar die van Oeganda dat net besloten had enkele tienduizenden aziaten

JEUGDMEETING

De Vrijgemaakte Gereformeerde Jeugdcentrale van Enschede en omstreken belegt D.V. op zaterdag 28 oktober a.s. voor de vrijgemaakte gereformeerde en christelijk gereformeerde jeugd in Gelderland en Overijssel een Jeugdmeeting in de Lasonderkerk, Lasondersingel 102 te Enschede-Noord.

In de middagvergadering, die om 2.30 uur begint, hoopt de Heer P. C. van Wijk te Zaltbommel te spreken over: „Jeugd in deze tijd”.

In de avondvergadering, die om 7.00 uur begint en om 9.00 uur eindigt, hoopt ds J. van Amstel, Chr. Geref. Predikant te Enschede-West het woord te voren over: „De kracht van het gebed”.

Op beide referaten zal een bespreking volgen!

Er wordt niet voor brood, maar wél voor koffie gezorgd!

Ook ouderen zijn van harte welkom!

berooit het land uit te jagen werden wel geaccepteerd. Net als die van Boeroendi waar men de rassenkwestie op een bijzonder afdoende wijze had opgelost. Zo in de trant van Hitler. Ze hebben daar namelijk een stam van een honderdduizend mensen zonder meer afgeslacht.

Bij vorige spelen werd een verbeterde strijd om de medailles gevoerd vooral tussen de Amerikanen en de Russen. Tot glorie van het eigen vaderland. Die hadden allebei ook een eigen soort „amateurs”. De Russen beschikten over „staats-amateurs”. De Amerikanen over „kapitaals”- of „universiteits-amateurs”. Dit laatste woord is misschien niet zo doorzichtig. Daarom dit ter verduidelijking: Het kan in Amerika nog wel eens gebeuren dat 'n goede sportsman, ook al is zijn IQ niet om over naar huis te schrijven, student aan een universiteit wordt. Hij krijgt een vette „beurs”, „scholarship” zeggen ze in Amerika, maar studeren hoeft hij niet. Hij kan het niet. Maar hij hoeft het ook niet te doen. Hij moet alleen trainen, tegen de klippen op.

Bij de spelen in München wordt een verbitterde competitie opgevoerd tussen Oosten West-Duitsland. Beide landen hebben alles op alles gezet om elkaar te overtroeven. In West-Duitsland hadden een aantal kapitalisten onder leiding van Neckermann — de man van de vakantietours — de koe bij de horens gepakt. Ze brachten een 35 miljoen Mark bij elkaar voor de „productie” van topathleten. Men bediende zich bij het bij elkaar brengen van dit vermogen van leuzen als „Topstort is heden ten dage een nationaal uithangbord. Niet alleen voor jonge naties. Staat en maatschappij worden meer dan ooit door hun topsporters vertegenwoordigd.”

„Het portieve succes geldt als een graadmeter voor het prestatie-vermogen van een volk.” Het spreekt van zelf dat men nu ook „waar” voor zijn geld wilde hebben. Als ze niet tot topprestaties kwamen werden de gegadigden voor een aandeel in deze miljoenenpot meedogenloos aan kant gesmeten. Want het gaat niet om de sport maar om het opfokken van topathleten.

In Oost-Duitsland ging het uiteraard anders toe. Onder de grote ondoorzichtige paraplu van staat en partij werden daar, met volslagen minachting van amateursbepalingen en andere dergelijke onzin, de atleten afgericht. De brave Ulbricht heeft eens duidelijk gezegd, waarom het daarbij ging. Hij sprak namelijk de nobele, olympische woorden: „De sportmensen uit de D.D.R. op het hoogste platform is het beste antwoord aan de West-Duitse revanchisten.”

Oostduitse partijbonzen konden zich geen heerlijker beleving indenken dan dat in Mün-

chen de vlag van de D.D.R. in de hoogste mast wappert en een corps van Westduitse „revanchisten” Beckers hymne „Als den Ruinen erstanden” de lucht inblaast. Ja, wat is er heerlijker dan de „klassevijand” op eigen grond te verslaan!

Topsporters uit de D.D.R. worden als ze medailles hebben veroverd op bijzondere wijze in de watten gelegd. Ze mogen b.v. uit de verdorven kapitalistische landen net zoveel spullen hun communistisch paradijs binnen-smokkelen als ze willen. En ze krijgen „thuis” nog een extra erepenning waaraan voor veertig jaar een interessant jaargeld is verbonden. Na een van de vorige olympische spelen kregen de winnaars — vanwege het heilige amateurisme van een onbekende gever, in een blanco envelop, zonder daarvoor een kwitantie af te hoeven geven en onder de strengste geheimhouding — een hele hoop geld. Na Mexico moet een gouden medaille zelfs 50.000 Mark hebben opgeleverd. Een leuke verrassing voor de olympische sterren is ook dat voor hen topfuncties in de (staats)bedrijven worden vrijgehouden, terwijl ze daarin niets hoeven uit te voeren.

Dit alles is de prijs voor de stakkers die soms een jarenlange meedogenloze, dikwijls zelfs onmenselijke training moeten doorstaan. Een Münchener dominee typeerde hen als de „uitgeperste slaven van maatschappelijke belangen”. Een ander noemde hen „onvrijwillige mannequins voor ideologieën en producten waarmee ze zich niet identificeren.”

Ik las in De Telegraaf een correspondentie over de wijze waarop de Oost-Duitsers aan de spelen deelnemen.

Ik wil die onze lezers niet onthouden.

Ze geeft een boeiende kijk op de verrukkelijke vrijheid die daar wordt genoten. En op de visie die men daar op de olympische spelen heeft.

Hier is het stuk:

Het is van de kant van de Oostduitse communisten niets geworden met de ontspanning en met de rust van het propagandafront tijdens de Olympische Spelen in München.

Dat begon er al mee dat in plaats van de aangekondigde 20.000 Olympiade-gasten uit de DDR er maar 1100 (in twee groepen van 550) zullen komen. Allen zijn uiteraard uitgezochte SED-partijgangsters. Vóór hun vertrek naar West-Duitsland worden ze trouwens enige dagen samengetrokken in kaderscholen in Oost-Berlijn voor een speciale indoctrinatie.

Op verlangen van het regime in Oost-Berlijn zijn deze 2 x 550 DDR-bezoekers ondergebracht in de twee Beierse dorpen: Oberaudorf en Kiefersfelden. Bovendien werd de garantie verlangd, dat in beide bergdorpen géén andere Olympiade-gasten zullen worden ondergebracht, die de DDR-burgers en -burgeressen eventueel met kapitalistische bacillen zouden kunnen infecteren.

De Olympiade-gasten uit de DDR worden elke dag met extra-treinen naar München en 's avonds weer naar Kiefersfelden en Oberaudorf gebracht. Geen Oostduitser mag de nacht doorbrengen in het zondige München. Op de tribunes hokken zij in blokken, die zij met DDR-vlaggen nog markeren.

De Olympiade-reizigers uit de DDR behoren ook niet tot de „jeugd der wereld”. Het zijn partijbonzen plus echtgenotes op meer dan middelbare leeftijd. Zij mogen één week blijven. Dan komt de tweede ploeg van 550 man. Zij lezen alleen „Neues Deutschland”, het partijorgaan dat speciaal dagelijks uit Oost-Berlijn wordt geleverd. Uit de luidsprekers van transistorradio's klinkt alleen de „Stimme der DDR”.

De radio- en televisiecommentatoren uit de DDR zijn een hoofdstuk apart in de uitgebleven rust aan het propagandafront.

Dat kan men vooral vaststellen in het centrum van de olympische zeilwedstrijden in Kiel. Daar kunnen de uitzendingen van de Oostduitse radio en televisie goed worden ontvangen.

De opening van de Olympische Zomerspelen zaterdag jl. door de gehele wereld geprezen — was voor de DDR-commentatoren niet meer dan een welkome gelegenheid voor anti-Westduitse propaganda.

Daarin werd gesproken over de hindernissen die WestDuitsland jarenlang heeft opgestapeld om een eigen DDR-deelneming aan de Spelen te blokkeren;

over de 70 medailles die de DDR-ploeg voor de natie wil veroveren;

over de soevereiniteit en gelijkgerechtigheid en over vermeende discrimineringen, die de DDR-ploeg nog overal in het olympische dorp zou moeten ondergaan.

De opening van een Luftwaffe-museum in het op nogal enige afstand van Kiel gelegen Uetersen werd voor de DDR-journalisten ook een steen des aanstoots en aanleiding tot de kop in het partijorgaan „Neues Deutschland” „Olympia-Kiel met hakenkruisen”.

En natuurlijk krijgen de Amerikaanse zenders „Radio Free Europe” en „Radio Liberty” en de vele emigrantorganisaties, die in München zijn gehuisvest, ook vegen uit de propagandapan.

Contacten van Westduitse atleten met hun Oostduitse landgenoten zijn uitermate sporadisch. DDR-atleten laten zich door Westduitse journalisten van pers, radio en televisie niet interviewen en verwijzen naar het DDR-perscentrum.

De topprestatie aan olympisch optreden werd echter geleverd door de president van het Olympisch Comité der DDR, Schöbel.

Ook hij heeft, evenals alle andere presidenten, een „dienstwagen” met chauffeur, die soldaat is bij de Bundeswehr (de West-duitse weermacht). Toen op de eerste morgen na zijn aankomst deze chauffeur president Schöbel kwam afhalen, verlangde deze van hem dat hij zijn uniform zou uittrekken.

Toen de soldaat zei dat hij dat niet mocht, weigerde Schöbel in de auto te stappen met de woorden: „Dan rij ik niet met u mee”.

Het is onbegrijpelijk dat miljoenen Duitsers dit communistische paradijs hebben kunnen verlaten!

Naar de kranten berichten zullen de spelen in 1980 vermoedelijk in Moskou worden gehouden.

Dat zal dan een daverende happening worden.

De spelen van vrijheid, vrede en broederschap midden in het land van vrijheid, vrede en broederschap.

Mooier kan het niet!

Ik had deze Persschouw geschreven vóór de „zwarte septemberdag”.

Ik zal daarover niet veel zeggen. Er is al zoveel over gezegd en geschreven. Enkele dingen die mij bijzonder troffen moge ik noemen.

Ik denk allereerst aan die wanhopige joodse man wiens gehele familie in concentratiekampen werd vernietigd en wiens enige zoon nu op enkele kilometers afstand van Dachau werd afgeslacht.

Aan de nederlandse salonrevolutionair aan wie een scherpe interviewer geen woord van afkeuring over deze slachtpartij kon ontwringen, maar die voortdurend zwamde over achtergronden en zo.

Aan de indrukwekkende rouwdienst die in de overvolle Dom van München werd gehouden, terwijl in het Olympisch stadion, onder geestdriftig applaus, vrolijk werd gehandbald, geschermd, geworsteld.

Aan de Israëlitische atleet die vroeg waarom zijn regering aan de olympische ploeg geen zwaar bewapende bescherming had meegegeven (naar het verbodingsfeest!) net zo als andere regeringen hadden gedaan.

Aan de daverende fuif die de nederlandse atleten, omdat een van hen „goud” gewonnen had, vierden op de dag waarop hun vermoorde sportbroeders in Israël werden begraven.

Aan de verklaring van radio Damascus dat de Münchense bandieten gestorven zijn als martelaars voor de Arabische zaak.

Aan het feit dat de Arabische regeringen, met uitzondering van Libanon en Jordanië geen woord van afkeuring lieten horen over deze misdaad.

Aan de beangstigende hoogmoed waarmee men verzekerde dat men de „olympische idealen” zou vasthouden en realiseren. De moderne toren van Babel zal worden afgebouwd, wat er ook gebeure.

Uit het afgrijpselijke gebeuren in München met alle reacties erop ziet men hoe het staat met de „verzoening” tussen de volken, als men de verzoening door het bloed van Christus verloochent.

Dinsdag en woensdag kwam mij steeds weer in gedachten het woord dat onder hendaagse christenen opgeld doet: **De wereld valt méé!**

Het klonk mij in de oren als een vloek.

C.V.

Persbericht

NATIONAAL EVANGELISCH VERBAND

Op 19 augustus jl. werd een drukbezochte ledenvergadering van het Nationaal Evangelisch Verband (NEV) gehouden.

Het NEV heeft serdert zijn oprichting in 1966 nauw samengewerkt met het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV). Dit voorjaar heeft het GPV gemeend deze samenwerking te moeten verbreken.

De ledenvergadering van het NEV heeft nu besloten zich als zelfstandige Christelijke politieke partij aan het Nederlandse volk te presenteren.

Het NEV laat zich daarbij leiden door de politieke richtlijnen van het GPV, waarmee het NEV steeds heeft kunnen instemmen.

Na gehouden verkiezing werd het bestuur als volgt samengesteld:

D. G. de Voogd, voorzitter, Augusta de Witlaan 20, Bussum, tel. 02159-15645; Ir. A. Kadijk, secretaris, de Oeverloper 31, Dronten, tel. 03210-2348; M. Langeveld, penningmeester, Jacob Catslaan 50, Hilversum, tel. 02150-12531; H. van den Berg, 2e voorzitter, Rhijnfeitlaan 21, Zwolle, tel. 05200-35991; J. de Vries, 2e secretaris, Burg. Falkenaweg 78, Heerenveen, tel. 05130-24015; C. J. Smids, propaganda-leider, Frederik Hendriklaan 38, Zoetermeer, tel. 01790-7238.

Doktersassistente

(Dipl. N.I.P.A.)

zoekt betrekking bij huisarts.

Haar voorkeur gaat uit naar een dorpspraktijk.

Brieven onder nr. 159 bureau „Opbouw” Slotlaan 220, Zeist.

Bestel Uw boeken bij:

Boekhandel J. KOPPENAL

Lupineweg 32, Nunspeet, tel. 03412-3424

VOORTHUIZEN

Het bestuur van de Vereniging voor scholen met de Bijbel vraagt voor zijn tweede in het voorjaar '73 te openen nieuwe 6-klassige school

een HOOFD

liefst met ervaring.

Kerkelijke gezindte: Gereformeerd.

Bevoegdheden: j en r.

Voor een woning wordt gezorgd.

Er heerst een prettige verstandhouding tussen bestuur en personeel en de ouders leven goed mee. Wil iemand zich volledig inzetten, dan ligt hier een vreugdevolle taak.

Tevens vraagt het bestuur voor zijn Dr. M. v. d. Berghschool z.s.m. een

ONDERWIJZERES

voor klas 3.

Geref. Kerk; bev. voor j, k en r.

We werken hier met 10 man in een fijne sfeer. Volgend jaar splitsen we (zie boven) en gaan dan D.V. in twee scholen verder.

Voorthuizen is een snel groeiend dorp op het kruispunt van de wegen Amersfoort-Apeldoorn en Ede-Harderwijk. Uurverbindingen met deze plaatsen.

Inlichtingen worden graag verstrekt door H. v. d. Akker, hoofd der Dr. W. v. d. Berghschool, Kerkstr. 5, Voorthuizen, tel. 03429-1519.

Stuur Uw sollicitatiebrief voor het bestuur ook maar aan zijn adres. Horen we spoedig van U?

KERKNIEUWS

Soemba-Borneo (15) — Na de vakantie zetten we onze regelmatige informatie voort. Maar we moeten ditmaal wel eerst bij verschillende penningmeesters of kerkeraden aankloppen om zaken te doen.

In de zomermaanden blijft er wel eens iets liggen. Het zou bijv. best kunnen zijn, dat reeds gehouden collectes niet zijn afgedragen.

Misschien is het ook wel zo, dat de collecten voor het Soemba-werk in het najaar op de roosters staan.

Of... zijn er wellicht nog andere oorzaken, dat de ontvangsten trager lopen dan een half jaar geleden?

De situatie is momenteel zo, dat we t.m. augustus ca. f. 18.000 hebben uitgegeven aan periodiek terugkerende zaken (salarissen, voedsel, levensmiddelen, enz.) en daartegenover staan ontvangsten tot ca. f. 13.000.

Gelukkig hadden we van verleden jaar iets overgehouden, maar dit saldo is nu tot f. 2.000 teruggelopen, zodat onze kas thans toereikend is voor de uitgaven van één maand.

Mogen we volstaan met het vermelden van ons gronummer: 1768194 t.n.v. de zendingscommissie van de Gereformeerde kerk van 's-Gravenhage-ZW.?

Voor het geval in de komende winterperio-

de informatie over het werk op en ten behoeve van Soemba-Borneo gewent zou zijn, bijv. voor gemeentevergaderingen, willen we graag trachten dit te verzorgen. Schrijft U dan een briefje aan het adres van onze secretaris: Schijnwerkersgaard 51 te 's-Gravenhage. U kunt hem ook telefonisch bereiken en wel onder nummer 070-671958.

ADRESSEN

Marknesse — Adres predikant: B. Wielinga, Noordzoom 21, Marknesse, tel. 1380. Scriba: K. van der Linde, Zuidezeeweg 1, Blokzijl, tel. 413. Penningmeester: H. Vijscher jr, Maanhuizenlaan 17, Marknesse, tel. 1578, rek.no. 3465.32.396 bij de Raiffeisenbank te Emmeloord.

Arnhem — Het telefoonnummer van ds H. van Ommen te Arnhem is - in afwijking van een vroeger bericht - 085-616252.

Barendrecht — Adres predikant: ds K. C. Smouter, Wilhelminastraat 43, Barendrecht, tel. 01806-5764.

Rapport Functionering Kerkverband

Het Rapport van de Commissie Functionering Kerkverband met bijlage (concept Akkoord Kerkelijke Samenleving) kunt U bestellen bij de 1e Apeldoornse Schrijfkamer, Paslaan 21, tel. 05760-12171.

Drukkerij Steenberg

BOEKWERKEN

PERIODIEKEN

HANDELSDRUKWERK

★

Slotlaan 220 - Zeist - Tel. 03404-12452

Er zijn kranten en KRANTEN...

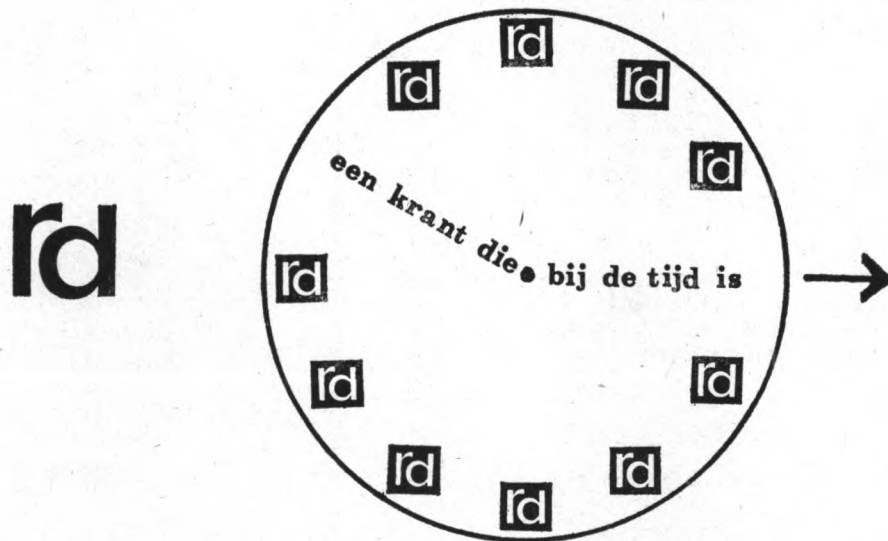
Zoals het hierboven afgedrukt is, bestaat het verschil alleen in lettertype: HOOFDLETTERS en kleine letters.

In de praktijk zijn de verschillen anders, groter, belangrijker ..... !!!

En dan draait het uiteindelijk om principes - uw principes .....

U behoort overeenkomstig HET PRINCIPE waar voor uw geld te krijgen - GOEDE WAAR - GEDEGEN WAAR.

DAAROM is het **rd** opgericht om ons volk weer een **VOLWAARDIGE** en **PRINCIPIËLE** KRANT te geven.

- Reeds voor ca. 75 % avondblad
- Derhalve actueel
- En toch positief-christelijk
- Met veel kerknieuws
- En een sterk groeiend abonnee-bestand

Een krant, die OOK in uw gezin thuis hoort

Hierlangs afknippen

BON

In open enveloppe zonder postzegel zenden aan:

N.V. REFORMATORISCH DAGBLAD
Antwoordnummer 92 - Apeldoorn

voor een werkelijk verantwoorde krant.

Geef ook mij het R.D. 14 DAGEN GRATIS (= f 4.10 voordeel). Daarna neem ik een abonnement per:

* KWARTAAL f 26.85   * JAAR f 104.55

(* Doorhalen hetgeen niet wordt gewent)

Naam: .....

Straat en huisnummer: .....

Woonplaats: .....

Datum: ..... Handtekening: .....

De kortste abonnementsstermijn is 1 kwartaal. „O”